

ȘCOALA NAȚIONALĂ DE STUDII POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

Rezumat

TEZĂ DE DOCTORAT

**Romii între integrare și identitate culturală: optimizarea
politicilor publice și a bunelor practici**

Conducător de doctorat:

**PROF. UNIV. DR. BĂRBULESCU IORDAN
GHEORGHE**

Student-doctorand:

GHIMIȘI ANDREI

ȘTEFAN

București

Septembrie 2022

Preliminarii introductive

Cercetarea care a stat la baza tezei de doctorat a avut ca și scop principal formarea de politici publice noi sau adaptarea celor deja existente pentru a maximiza șansele de reușită în vederea integrării populației roma pe teritoriul statelor membre din Uniunea Europeană. De asemenea, în vederea formării anumitor modele și exemple de bune practici, a fost nevoie de o examinare a tuturor politicilor publice direcționate către romi, evoluția acestora în timp și motivele pentru care au fost și încă sunt necesare astfel de politici.

Astfel, au fost analizate Recomandările oferite de către Uniunea Europeană pentru statele membre în vederea integrării romilor pe teritoriul acestora, acestea venind mai apoi sub forma unor strategii complexe și bine dezvoltate precum Decada de Incluziune a romilor, Strategia Europa 2020 sau , cea mai recentă încercare oferită sub o nouă denumire, - "O Uniune a egalității: cadrul strategic al UE privind romii pentru egalitate, incluziune și participare". Aceste cadre strategice au servit ca și ghiduri de urmat pentru statele membre care doreau, într-o primă etapă, să adere la Uniune Europeană. Una dintre condițiile necesare aderării pentru statele foste sovietice era adresarea și rezolvarea problemelor pe care romii le aveau pe teritoriul acestora.

Acesta a fost și cazul României care a abordat problematica romilor sub forma unor strategii naționale care înglobau și Recomandările oferite de către Uniunea Europeană. Prima strategie a fost una dintre cele mai promițătoare, fiind influențată și de aderarea la Uniunea Europeană, oferind o serie de politici publice direcționate către nevoile principale ale romilor, încadrate în patru piloni principali: educație, sănătate, ocuparea unui loc de muncă sau a unei locuințe. Secretul succesului acestor prime exemple de bune practici și măsuri este voința politică exercitată în acea vreme, o voință politică care mai apoi o să fie diminuată sau o să lipsească în etapele următoare de implementare a viitoarelor strategii naționale pentru integrarea minorității roma.

Un prim obiectiv important a fost analiza situației romilor și a statutului romilor de la primele contacte ale acestora cu spațiul european. Astfel, am putut observa cum românii, chiar dacă au o istorie destul de lungă pe acest teritoriu, s-au lovit mereu de anumite politici negative îndreptate în mod direct către aceștia.

Istoria romilor este un element crucial în vederea înțelegerii cauzelor care stau la baza procesului de integrare a acestora și, poate chiar mai important, de ce un asemenea proces este necesar. Statutul romilor, încă de la primele datări cu privire la apariția acestora în spațiul european, este cel al unei persoane marginalizate, sensibile și în anumite cazuri, al persoanei indezirabile.

Astfel, doresc încă de la început să conturez o imagine de ansamblu asupra evoluției persoanelor de origine roma și să trasez anumite idei care mai apoi o să fie dezvoltate și regândite pentru a putea forma politici publice care să fie îndreptate în mod direct către nevoile acestora. Din acest punct de vedere, am ales să abordez o serie de metode și instrumente de cercetare pentru a putea extrage exemplele de bune practici care mai apoi să fie dezvoltate și adaptate de fiecare stat membru.

Având în vedere scopul cercetării mele, întrebările de cercetare au rolul de a genera o cunoaștere asupra politicilor publice direcționate în vederea unei mai bune integrări a populației roma în societate, atât în România, cât și în alte state membre ale Uniunii Europene. În acest proces, au fost analizate percepția romilor asupra politicilor publice oferite pentru soluționarea problemelor urgente (lipsa de apă potabilă, sau accesul inegal la educație sau la ocuparea unui loc de muncă), valorile pe care aceștia le promovează și doresc să le promoveze în viitoarele directive naționale și europene, dar și relația pe care românii o au cu instituțiile statului responsabile cu realizarea de politici publice.

De asemenea, un loc central și crucial în această cercetare este ocupat de către sistemul educațional și implicit dezvoltarea de politici publice pentru a putea rezolva problemele cu care se confruntă românii în momentul când aceștia ajung în școală. Discriminarea, segregarea, bullying-ul etnic, dar și lipsa reprezentării acestora în manualele școlare și propagarea stereotipurilor adâncesc și mai mult decalajul între persoanele majoritare și persoanele de etnie roma. În urma studiului cantitativ și calitativ, am înțeles cât de importantă este educația pentru romi, aceștia considerând că doar prin educație pot să spargă stereotipurile și anumite bariere sociale și mai apoi economice. Chiar dacă subliniez importanța dezvoltării politicilor publice care să aibă un caracter intersectorial și care să aibă în vedere toți cei patru piloni principali,

aceștia fiind inter-conectați, este necesar o atenție sporită la nivelul educației, romii având o medie de vârstă mai scăzută ca a populației majoritare.

STRUCTURA LUCRĂRII

Capitolul I. Romii în Europa. Istorie, identitate, integrare

Istoria romilor este un element crucial în vederea înțelegerii cauzelor care stau la baza procesului de integrare a acestora și, poate chiar mai important, de ce un asemenea proces este necesar. Statutul romilor, încă de la primele datări cu privire la apariția acestora în spațiul european, este cel al unei persoane marginalizate, sensibile și în anumite cazuri, al persoanei indezirabile.

Un alt factor care a fost prezentat și este în strânsă legătura cu evoluția procesului de integrare a persoanelor de etnie roma este procesul de europenizare prin care aceștia au trecut și care au fost urmările pentru ei. Astfel, este necesar o delimitare a conceptelor și teoriilor prezentate, acestea conținând elemente cruciale care oferă o înțelegere asupra situației romilor.

Pentru a putea oferi o explicație cu privire la natura și situația delicată a romilor de pe teritoriul Uniunii Europene sunt prezentate teorii conceptuale precum incluziunea și excluziunea socială, acestea fiind analizate printr-o serie de factori care să arate importanța abordării acestor concepte definitorii pentru situația persoanelor de etnie roma. De asemenea, în cadrul acestui capitol, am prezentat multiple definiții cu privire la identitatea culturală a romilor, aceste definiții având o importanță și mai sporită deoarece erau prezentate de către persoane roma reprezentative, atât la nivelul României, cât și al Uniunii Europene, pornind de la specialist pentru probleme ale romilor la nivel local și regional, mergând către membrii și președinți ai ONG-urilor roma și pro-roma și culminând cu Ofițer Superior de Proiect în cadrul Direcției de Combatere a Discriminării-Roma and Travellers Team- Consiliul Europei sau activiști roma și pro-roma din țări precum Italia, Bulgaria sau Germania.

De asemenea, a fost nevoie de o delimitare a conceptelor de integrare și incluziune, acești termeni fiind folosiți pe tot parcursul lucrării, în momente diferite. Am dorit încă de la început să fac această delimitare, acești termeni fiind asemănători, însă metodele și practicile desprinse au abordări diferite. Pe parcursul acestei lucrări, am evidențiat importanța ca politicile publice noi dezvoltate trebuie să aibe în vedere, în special în statele cu populație mare de romi, tehnici și metode incluzive și să treacă mai departe de sfera politicilor integratoare. Un stat

exemplu în aceste sens trebuie să fie România, având atât cea mai mare populație de romi de pe teritoriul unui stat din Uniunea Europeană cât și având o istorie presărată de foarte multe evenimente care au afectat în mod negativ dezvoltarea și evoluția normală a romilor de pe teritoriul acestora. Astfel, momente precum sclavia romilor din România, una dintre cele mai vechi perioade de sclavie din Europa care s-a întins pe parcursul a 500 de ani sau deportarea forțată a romilor în Transnistria „obligă” moral statul român să formeze politici care să țină seama de incluziunea romilor ca fiind parte egală și importantă în acest sistem.

Atât termenul de integrare cât și cel de incluziune au conotații apropiate, însă diferențele care se regăsesc între acestea au un puternic impact asupra strategiilor oferite atât la nivel național, cât și la nivel european. Putem să observăm că până în ziua de astăzi, termenul cel mai folosit când ne refeream la politici publice pentru minoritatea roma era cel de integrare.

Urmărind evoluția directivelor europene și în special cele contemporane, o să vedem că în ultima perioadă s-a produs un schimb de paradigme, fiind acum necesară o abordare de tip incluzivă pentru romii din Uniunea Europeană.

În ciuda perspectivei integrării sociale unde lipsește o bază empirică și teoretică care să fie suficient de cuprinzătoare, aceasta este folosită ca un cadru util pentru studiile ce o să se dezvolte cu privire la procesele etnice. Avantajul perspectivei integrării vine din concentrarea sa asupra diferitelor dimensiuni sociale care sunt cruciale în evoluția grupurilor etnice.

De asemenea, pentru a putea oferi o explicație cât mai bună cu privire la diferența dintre cei doi termeni, am folosit o analiză comparativă și am observat evoluția politicilor publice pentru romi, acestea pornind de la o abordare de tip integratoare și mergând mai apoi către o abordare de tip incluzivă o dată cu expansiunea Uniunii Europene și ale granițelor acesteia. În cadrul acestei delimitări, definițiile oferite de către persoanele intervievate au fost esențiale deoarece au arătat în mod clar necesitatea unor abordări de tip incluzive, cel puțin la nivelul României, pentru a putea maximiza șansele de reușită ale politicilor publice. Alegerea termenului de integrare este datorită numărului considerabil de țări din Uniunea Europeană care au o populație mică de romi pe teritoriul acestora și unde romii sunt doar persoane care lucrează sezonier, iar impactul acestora nu este unul considerabil.

Identitatea romă este un concept complicat de definit în totalitate. În cadrul acesteia se regăsesc conținuturi culturale, sociale și istorice, iar sarcina cercetătorului este de a defini modul în care aceste elemente sunt conectate între ele la un moment dat și într-un anumit grup și modul în care ierarhia elementelor apare și se schimbă în timp.

A doua abordare cu privire la identitatea romilor poate fi definită ca fiind una de tip relațională. Din acest punct de vedere, ansamblul de valori culturale (romanipen) este tratat ca fiind rezultatul istoric al unor relații concrete între romi și mediul nerom, între anumite grupuri de romi și între diferite categorii de persoane în contextul acestor grupuri. Tocmai aceste relații, în cadrul acestui punct de vedere, sunt cele care definesc identitatea romă și numeroasele sale variații. Cu alte cuvinte, pentru a înțelege cine sunt romii, este necesar, mai presus de toate, să ne întoarcem la opoziția fundamentală dintre lumea romilor și lumea non-romilor. Tocmai impactul lumii neroma, mai degrabă decât orice "diferență naturală", "etnie" sau valori culturale distincte a jucat, în opinia unor cercetători, un rol crucial în construirea romilor ca un grup separat.

Capitolul II. Detalierea metodologiei utilizate în cercetare

Mergând mai departe, după delimitarea conceptelor și teoriilor am ales să detaliez metodologia utilizată în cercetare. Acest capitol are ca scop prezentarea metodelor de cercetare utilizate, alături de instrumentele de cercetare adecvate metodelor pentru a putea răspunde la întrebările de cercetare stabilite în prima parte a acestei lucrări. De asemenea, o să explic motivele pentru care aceste abordări au fost alese, fiecare dintre metodele utilizate, fie ele interviuri semi-structurate, povești de viață sau observația participativă, o să fie prezentate, subliniind punctele forte, dar și limitele acestora în relație cu specificul acestui studiu.

În cadrul acestui capitol o să aduc în discuție metoda etnografică, oferind argumente pentru folosirea acesteia, dar și potențialele dezavantaje care ar putea interveni în momentul aplicării acestei metode, grupurile roma fiind descrise ca fiind "greu de atins". Mergând în continuarea acestui capitol, o să prezint modul și criteriile pentru care o să aleg persoanele de contact (cu rol de sprijin), precum și rolul meu în procesarea și analizarea datelor.

În continuarea acestui capitol o să fie prezentate problemele etice care pot apărea pe întreaga durată a studiului, felul în care acestea au influențat studiul, dar și metodele utilizate pentru a putea depăși problemele de ordin etic.

Având în vedere scopul cercetării mele, întrebările de cercetare au rolul de a genera o cunoaștere asupra politicilor publice direcționate în vederea unei mai bune integrări a populației roma în societate, atât în România, cât și în alte state membre ale Uniunii Europene. În acest proces, au fost analizate percepția romilor asupra politicilor publice oferite pentru soluționarea problemelor urgente (lipsa de apă potabilă, sau accesul inegal la educație sau la ocuparea unui

loc de muncă), valorile pe care aceștia le promovează și doresc să le promoveze în viitoarele directive naționale și europene, dar și relația pe care romii o au cu instituțiile statului responsabile cu realizarea de politici publice.

O atenție sporită o să fie acordată instrumentelor și tehnicilor de guvernare care au stat la baza multiplelor politici de îmbunătățire a situației romilor în strânsă corelare cu sistemele de cunoaștere și expertiză, privite prin lentilele aparatului conceptual al guvernabilității. Prin această abordare, doresc să merg dincolo de literatura antropologică, sociologică sau a studiilor populației roma privind politicile publice și impactul lor asupra situației minorității roma în România, noul cadru strategic al Uniunii Europene fiind de asemenea un nou punct de plecare.

Ca și instrument de cercetare a fost folosit un ghid de interviuri semi-structurate. Acest ghid va avea ca și scop prelevarea de date cruciale în vederea înțelegerii procesului de incluziune a populației roma pe multiple sectoare precum domeniul educației sau a ocupării unui loc de muncă. De asemenea, structura interviului este bazată pe o serie de întrebări menite să prezinte perspectiva diferită pe care comunitățile de romi o au asupra metodelor și tehnicilor utilizate de stat pentru integrarea acestora în societate. În urmă prelevării acestor interviuri o să rezulte o baza de date calitativă.

O altă metodologie utilizată este cea a cercetării politicilor sociale. Această metodologie a oferit posibilitatea reconstruirii drumului parcurs de către politicile sociale adresate minorităților rome, evoluția lor în timp, dar și eficacitatea acestora. Punctul de pornire o reprezintă studierea problemelor sociale relevante cu privire la cele patru mari domenii analizate (educație, ocuparea unui loc de muncă, sănătate și ocuparea unei locuințe) și cum au reușit politicile publice implementate până în acest moment să răspundă nevoilor comunității roma. De asemenea se vor avea în vedere multe dintre politicile adresate minorității roma care au fost dezvoltate inițial sub formă de programe de către ONG-uri și transformate ulterior în politici publice.

Cercetarea etnografică sau metodă etnografică este o metodă de cercetare socială care prezintă printr-o analiză sistematică a culturii grupurilor umane. Acesta metodă este definită de către Anthony Giddens că fiind un studiu direct al grupurilor sau al oamenilor pentru un timp specificat. Observarea participanților și interviurile personale sunt două dintre principalele tehnici ale acestei metode. De asemenea, sondajele și colectarea informațiilor din documentele existente se numără și acestea printre modalitățile prin care această metodă își atinge obiectivele.

Metodă etnografică îi permite cercetătorului să obțină informații de natură internă cu privire la viață socială a grupului studiat, aceasta fiind concepută pentru a interpreta și descrie fenomenele sociale din perspectiva protagoniștilor.

Capitolul III. Istoria romilor în România-un factor esențial în dezvoltarea politicilor publice

Capitolul III este unul care pune accentul pe istoria romilor din România, un factor esențial care trebuie avut în vedere în momentul dezvoltării politicilor publice. Istoria romilor este un factor crucial în vederea formării oricăror forme de măsuri sau politici publice pentru integrarea acestora, în special în România, o țară care este în strânsă conexiune cu minoritatea roma încă de la începuturile acesteia. Pentru a putea înțelege de ce politicile publice existente pentru romi în România nu au avut rezultatele așteptate, trebuie să facem un pas în spate și să analizăm cum au fost romii reprezentați din momentul când au ajuns pe spațiul românesc și până în zilele noastre.

Pe parcursul acestui capitol, o prezentare a istoriei romilor din România este formată pentru a putea înțelege lipsurile din domeniul educației cu privire la reprezentarea acestora în istorie și în special în școlile din România, impactul unor astfel de informații pentru persoanele de origine roma, urmele pe care acestea le lasă și cât de important este acest capitol pentru romi și pentru dezvoltarea lor, la orice categorie de vârstă.

Acest capitol are un loc special în dezvoltarea viitoarelor politici publice, în special cele educaționale și mai ales în dezvoltarea stimei de sine a romilor și a conștiinței generale a populației majoritare. Impactul acestei istorii este unul uriaș în dezvoltarea romilor din ziua de azi, aceștia fiind marcați de ceea ce știu sau de cât de puține știu despre istoria propriului popor. Aceste informații, care lasă urme adânci în dezvoltarea fiecărui individ și care rămân cu el indiferent de statutul sau funcția dobândită de-a lungul anilor o să fie folosite în scopul de a apropia cei doi subiecți, romii și românii, fiecare dintre ei fiind victimele unei lipse de informații care pot aduce multe schimbări pozitive și pot ajuta în formarea unui front comun și propice dezvoltării, front realizat și cu alte momente în istoria noastră.

În urma cercetării și a studiului calitativ și cantitativ dezvoltat, am observat o lipsă de cunoștere atât din partea românilor cât și din partea romilor cu privire la istoria comună a acestor două populații. O istorie care este presărată de foarte multe obstacole și impedimente pentru

populația roma, aceștia fiind subiecții unei perioade de 500 de ani de robie, urmând mai apoi deportarea romilor în Transnistria și culminând cu o asimilare forțată din timpul perioadei comuniste și mai apoi trecerea într-un sistem democratic fără a avea mecanismele de bază pentru a putea să se dezvolte într-un mod propice.

Astfel, sunt abordate episoadele cu un puternic impact asupra dezvoltării romilor în România, pornind de la sclavia de 500 de ani a acestora în România, mergând mai departe cu deportarea romilor în Transnistria și culminând cu o asimilare forțată din timpul perioadei comuniste. Aceste episoade au lăsat urme puternice în rândul mentalului populației majoritare și în special, în rândul romilor, aceștia pasând de la generații la generații anumite traume.

Pentru a putea sublinia importanța acestui capitol și implicit a necesității abordării viitoarelor politici și din punctul de vedere al istoriei romilor, am ales să ofer la finalul acestei părți o serie de relatări și povești de viață ale persoanelor intervievate care arată consecințele ne reprezentării acestor informații la nivel educațional în dezvoltarea stime de sine a romilor și a relațiilor dintre romi și români.

Capitolul IV. Politicile publice privind integrarea romilor din România

Capitolul următor dorește să analizeze politicile publice privind integrarea romilor din România și să extragă atât anumite exemple de bune practici cât și să înțeleagă care au fost problemele pentru care foarte multe dintre acestea nu au reușit.

Sunt analizate momentele cheie în dezvoltarea acestor politici, primul moment fiind imediat după căderea comunismului în anul 1989, unde romii au avut o șansă de a se putea mobiliza și organiza politic, însă acestora le-a lipsit foarte multe dintre elementele necesare acestui proces datorită unor lipsuri generate de istoria complicată a acestora în spațiul românesc. În momentele de început, aceștia au avut cereri și dorințe simple, care făceau apel la decența umană: sistem de canalizare, apă potabilă sau drumuri asfaltate.

Din punct de vedere istoric, politicile publice din România cu privire la integrarea romilor au fost presărate de numeroase încercări. O politică publică ce poate fi identificată și o primă etapă de identificare a fost realizată imediat după decembrie 1989 [Elena Zamfir, Cătălin Zamfir, 1993], este aceea a problemei, deosebit de sensibilă, romilor.

Un moment care a produs numeroase politici publice și exemple de bune practici în vederea îmbunătățirii situației romilor a fost aderarea României la Uniunea Europeană. În acest sens, România alături de alte state din Sud-Estul Europei care au dorit să adere la Uniunea Europeană trebuiau să formeze strategii naționale care să ofere soluții în vederea integrării romilor. Astfel, a luat naștere prima Strategie Națională de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010, aceasta oferind măsuri în domeniile cheie precum educație, sănătate, ocuparea unui loc de muncă sau a unei locuințe.

Astfel, atât Strategia Guvernului din 2001 și 2011, cât și Deceniul de Incluziune al Romilor propun politici publice cu abordare focalizată, cu angajamente din partea Guvernului României atât în plan național, cât și internațional. Într-o primă etapă, o analiză asupra principalelor măsuri implementate și a impactului acestora asupra populației roma este necesară. Consider că, pentru a putea oferi o analiză cât mai coerentă asupra politicilor publice care trebuie dezvoltate spre populația roma în viitor, trebuie să înțelegem care au fost succesele, însă și nereușitele strategiilor aplicate anterior, atât pentru abordarea de tip *targeting*, cât și pentru cea de tip *mainstreaming*. După analiza acestor factori, o serie de obiective și măsuri vor fi prezentate.

Următoarea încercare de a forma politici publice stabile, eficiente și de lungă durată a fost oferită de către România datorită apelului transmis de către Uniunea Europeană prin Cadrul Strategic Europa 2020 care invita de această dată fiecare stat de pe teritoriul său să prezinte strategii de integrare/incluziune a persoanelor de etnie roma. În această perioadă se pot desprinde anumite exemple pozitive din țări precum Spania, Cehia sau Italia, având însă o aplicabilitate mai redusă. Chiar dacă numărul statelor care au prezentat strategii naționale de integrare/incluziune a romilor a fost unul considerabil mai mare față de precedentul apel, din păcate același lucru nu poate fi spus și despre politicile publice direcționate către persoanele de etnie roma din cauza faptului că voința politică a lipsit iar cadrele oferite de către Uniunea Europeană nu sunt altceva decât recomandări(în perioada precedentă, aderarea statelor la Uniunea Europeană era în strânsă legătura cu rezolvarea problemelor persoanelor de etnie roma).

Astfel, este foarte important să vedem evoluția politicilor publice de la noi din România, acestea fiind în strânsă legătură cu directivele venite de la Uniunea Europeană. Aș putea să adaug aici chiar și o co-dependență sau minim o relație cauzală între acestea, România fiind mai degrabă un stat (din păcate) reactiv și nu proactiv când vine vorba de formarea de politici publice

pentru îmbunătățirea/ integrarea/ incluziunea romilor. Dovadă a acestor cuvinte stau strategiile oferite, prima strategie cea din 2001 fiind un răspuns ca urmare a cererii Uniunii Europene către mai multe state din Sud-Estul Europei care doreau accesarea în Uniunea Europeană și care trebuiau să adreseze problematica integrării romilor pe teritoriul acestora. A doua strategie a fost adresată în același fel, ca fiind un răspuns la call-ul oferit de către Comisia Europeană în anul 2011 ca fiecare stat membru să formeze strategii naționale până în anul 2020 care să aibe ca punct cheie în agendă incluziunea romilor pe teritoriul acestora.

Prezenta Strategie Națională de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome este răspunsul României cu privire la recomandările transmise de către Uniunea Europeană prin noul Cadru Strategic Roma al Uniunii Europene 2020-2030, denumit și noul Cadrul Strategic al Uniunii Europene privind Egalitatea, Incluziunea și Participarea Romilor.

Anumite aspecte noi și pozitive pe care le putem desprinde din această strategie fac referire la măsuri pozitive în domenii cheie precum educație, sănătate, ocuparea unui loc de muncă sau a unei locuințe, însă vin și cu măsuri care să se axeze pe reconcilierea cu trecutul istoric, un aspect punctat și de către Președinta Comisiei Europene prezentă la a 14-a Platformă Europeană pentru incluziunea romilor.

Istoria, ca și în acest caz, poate să ofere răspunsurile la modul cum trebuie abordat acest subiect sensibil. O istorie a succeselor și a eșecurilor cu privire la măsurile oferite atât la nivel național, cât și la nivel european pentru a putea extrage și adapta, în anumite cazuri, exemple de bune practici. Cuantificarea acestor reușite, în special cele la nivel social, se vor putea vedea în timp, măsurile pe care o să le ofer la finalul acestui studiu fiind unele care consider că o să aducă rezultatele dorite atât pe termen scurt, însă în special pe termen mediu și lung, mai ales când vorbim despre creșterea stimei de sine în rândul populației roma și ridicarea nivelului de conștientizarea a populației majoritare asupra aspectelor pozitive și a identității culturale frumoase a romilor.

Din păcate, datorită evenimentelor desfășurate la nivel mondial care au avut un impact foarte puternic și care au limitat resursele fiecărei țări (pandemia de coronavirus și războiul din Ucraina) atât strategia oferită de către România, cât și multe alte strategii au ratat termenul inițial pentru depunere și au fost întârziate cu aproape doi ani. Astfel s-a diminuat considerabil un moment oportun pentru formarea de strategii și politici publice noi de către statele din Uniunea Europeană, însă au fost intensificate eforturile oferite de către ONG-urile roma și proroma.

Capitolul V. Politicile publice direcționate către romi la nivelul Uniunii Europene și al statelor membre

Următorul capitol este dedicat eforturilor oferite de către Uniunea Europeană și cadrele prin care aceasta a dorit să încurajeze formarea de bune practici care să fie mai apoi dezvoltate în politici publice pe care fiecare stat membru să le adapteze în funcție de situația romilor de pe teritoriul acestora.

În primii 10 ani de după căderea comunismului în Europa, fostele țări socialiste au avut parte de conflicte inter-etnice în regiune. Prima conferință susținută la Copenhaga după căderea regimurilor socialiste, CSCE și-a exprimat îngrijorarea cu privire la potențialele conflicte de tip inter-etnic care pot apărea în zonă și astfel a lansat agenda dimensiunii umane a securității. Pe parcursul anilor 1990, OSCE a monitorizat conflictele inter-etnice din fosta Iugoslavia, precum și situația minorității ruse din fostele state baltice și a maghiarilor din România.

Astfel, un prim pas important a fost, după cum prezentăm și anterior, momentul aderării statelor din Sud-Estul Europei care au avut ca și obiectiv integrarea romilor de pe teritoriul acestora. Acest moment a fost important, nu doar prin politicile dezvoltate de către statele membre vizate, dar poate mai important, a pavat drumul pentru viitoarele cadre și strategii care aveau să fie direcționate în mod direct către integrarea și mai apoi incluziunea romilor.

În acest sens, putem nota un moment extrem de important, Decada de Incluziune, un angajament politic fără precedent al statelor membre în vederea rezolvării problemelor romilor. În cadrul acestui moment au fost elaborate și prezentate strategii de către multiple state membre, strategii care urmează să fie mai apoi dezvoltate și adaptate în cadrul Strategiei Europa 2020. Din păcate, datorită unei lipse de fonduri în anumite situații, dar mai ales datorită lipsei voinței politice, foarte multe dintre strategiile naționale nu au reușit să aducă îmbunătățiri de lungă durată pentru situația romilor, multe dintre ele rămânând doar pe hârtie.

Un nou pas important a fost făcut în vederea atât protejării bunelor practici deja dezvoltate la nivel european, dar mai ales în vederea integrării minorității roma în statele din Uniunea Europeană. Acest pas constă în Cadrul Strategic Roma 2020-2030 al Uniunii Europene. Acest cadru nou, vine ca urmare a unor neajunsuri și probleme semnalate cu privire la ultimele strategii abordate în această direcție. Cadrul Strategic Roma 2020-2030 lansat în octombrie 2020 se bazează pe principii precum egalitate, incluziune și participare și are ca bază măsurile abordate de către toate statele membre prin strategiile naționale de integrare a populației roma până în 2020.

În cadrul acestei strategii, sunt oferite priorități orizontale și sectoriale care au ca scop reducerea decalajelor între populația roma și persoanele majoritare. Ceea ce a început ca un moment extrem de oportun pentru dezvoltarea viitoarelor politici publice a fost din păcate urmat de izbucnirea unor evenimente care au necesitat direcționarea resurselor în mod urgent spre rezolvarea acestor probleme semnalate la nivel mondial (pandemia de coronavirus și războiul din Ucraina). Astfel, multe dintre strategiile naționale ale statelor au întârziat, iar din cauza acestui lucru s-a produs un decalaj și mai mare față de precedentele strategii între scrierea acestor politici publice direcționate către rezolvarea problemelor romilor și punerea lor în aplicare.

După ce au fost parcurse și explicate momentele cheie în dezvoltarea politicilor publice direcționate către romi la nivel european și au fost extrase elementele pozitive, dar și cele negative în vederea formării politicilor publice, urmează o analiză de tip comparativă cu privire la reprezentarea romilor în programele europene de învățământ și manuale școlare. Studiu de caz- reprezentarea romilor în Germania și reconcilierea cu trecutul istoric.

Obiectivul acestui subcapitol este acela de a prezenta o analiză comparativă a programelor europene și a manualelor școlare pentru a vedea cum sunt romii reprezentați în diferite țări și în diferite subiecte. Temele principale și materiile principale care sunt discutate și care fac referire la romi sunt la nivelul orelor de istorie, cultură civică și geografie. O atenție deosebită o să fie pusă pe modelul din Germania, o țară care, chiar dacă are una dintre cele mai mici populații de romi pe teritoriul acestora comparativ cu alte state membre UE, aici romii sunt reprezentați într-un mod cât mai larg și cât mai adaptat.

Această analiză a desprins anumite exemple de bune practici care pot fi dezvoltate și adaptate la comunitatea roma de către fiecare stat membru. De asemenea, acest subcapitol are un rol crucial în a dezvolta politici publice în domeniul educațional la nivelul României, unde reprezentarea romilor în curricula educațională și în manualele educaționale este una extrem de limitată sau care lipsește cu desăvârșire.

Cercetarea curriculei școlare a arătat că, din cele 22 de state incluse în analiză, opt menționează romii în programele de istorie, geografie sau științe sociale. Acolo unde s-au găsit potriviri, majoritatea țărilor vorbesc despre romi din punct de vedere al istoriei și doar unele state Germane și Ungaria menționează romii în programa lor civică. Spania se referă la romi într-un curriculum pentru geografie și istorie (o disciplină combinată), pentru un subiect opțional cu privire la patrimoniul cultural și artistic al Andaluziei și în secțiuni trans-curriculare axate pe dezvoltarea competențelor interculturale.

De asemenea, un alt subcapitol care are conține elemente noi și care a arătat importanța dezvoltării politicilor publice pentru a ajuta populația roma, în special în domeniul sănătății, se focusează pe impactul și provocările Covid-19 pentru comunitatea romă din Europa. Acest subcapitol are rolul de a arăta situația dificilă și sensibilă cu care se confruntă populația roma, în special cei de la nivel rural sau cu o situație financiară precară. Lipsa unor sisteme de canalizare și lipsa apei potabile combinate cu un sentiment de discriminare și, în anumite cazuri, ură etnică, au dus la evenimente care au adâncit și mai mult diferențele între romi și persoanele majoritare.

Capitolul VI. Prezentarea rezultatelor studiului cantitativ si al studiului etnografic

În continuarea lucrării au fost prezentate rezultatele studiului cantitativ. Acestea au fost realizate prin corelarea răspunsurilor oferite în cadrul unui chestionar dedicat atât pentru publicul larg, cât și pentru romii din comunități, într-o manieră mai simplistă. Acesta fost realizat pentru a putea înțelege cu adevărat care este importanța și necesitatea studierii istoriei romilor, alături de tradiții, obiceiuri și cultura acestora. În vederea unui proces de integrare cât mai curpinzător, este absolut necesar ca minoritatea roma să fie cât mai bine prezentată și înțeleasă, statul român fiind principalul factor cheie în acest sens.

Studiul cantitativ, prin oferirea unui chestionar atât pentru publicul larg, cât folosirea aceluiași chestionar, într-o manieră mai simplistă și pentru romii din comunități, fost realizat pentru a putea înțelege cu adevărat care este importanța și necesitatea studierii istoriei romilor, alături de tradiții, obiceiuri și cultura acestora. În vederea unui proces de integrare cât mai curpinzător, este absolut necesar ca minoritatea roma să fie cât mai bine prezentată și înțeleasă, statul român fiind principalul factor cheie în acest sens.

Aceste răspunsuri au de asemenea un rol important în vederea unor concluzii finale deoarece abordează multe dintre subiecte abordate în lucrare, precum istoria romilor, politicile publice de la noi din România, politicile publice europene, sistemul educațional de la noi din România. Aceste răspunsuri, corelate cu răspunsurile oferite în timpul interviurilor de către reprezentanți romi de la nivel local, județean, membrii de ONG-uri, subsecretari de stat sau membrii ai partidelor politice au fost cruciale în dezvoltarea ideilor și direcțiilor de cercetare finale.

Prezenta lucrare prezintă și rezultatele studiului etnografic, acesta desfășurându-se la nivelul comunității din orașul Târgu-Jiu, Gorj. Aici, datorită persoanelor de legătură din rândul

comunității tradiționale și în special liderului filialei Partida Romilor Pro-Europa și judecător tradițional rom, domnul Nelu Pavel, am reușit să înțeleg și mai bine problemele comunităților și să înțeleg cât de importante sunt tradițiile și obiceiurile pentru romi. De asemenea, am asistat la o judecată tradițională romă și am reușit să îmi măresc aria de înțelegere asupra identității culturale ale romilor.

Astfel, acest studiu cantitativ a fost un pas important în vederea formării concluziilor finale. O parte din acest chestionar, într-o formă mult mai restrânsă și simplistă, a fost adresat și în momentul când am fost în comunitățile roma tradiționale, unde am învățat despre judecata tradițională la romi. Acest lucru a fost posibil datorită domnului Nelu Pavel, Președintele Partidei Romilor Pro-Europa din Târgu-Jiu și judecător tradițional rom. De asemenea, un rol important în acest sens l-a avut și domnul Ion Bobu, expert local pentru romi din Târgu-Jiu care mi-a oferit de asemenea, informații despre cutumele și tradițiile romilor, dar și Bobu Vasile, expert județean în cadrul Biroului Județean Gorj.

Capitolul VII. Concluzii, recomandări și direcții de cercetare viitoare

Toate aceste date, au fost analizate corelate și dezvoltate în capitolul final intitulat: **Concluzii, recomandări și direcții de cercetare viitoare.** În cadrul acestui capitol se regăsesc elemente importante care au aplicabilitate în domeniile cheie principale (educație, sănătate, ocuparea unui loc de muncă și ocuparea unei locuințe), dar și în domenii cheie precum reconcilierea cu trecutul istoric și dezvoltarea stimei de sine.

În acest capitol doresc să ofer direcții de cercetare viitoare cu privire la politicile publice atât din România, cât și din Uniunea Europeană, cu privire la integrarea/incluziunea romilor. De asemenea, o să fie prezentate concluzii și recomandări bazate pe studiul comparativ prezentat, pe rezultatele studiului cantitativ, calitativ și etnografic

Aceste recomandări o să se refere în primul rând la ultimul cadru strategic pentru incluziunea romilor oferit de către Uniunea Europeană pentru perioada 2020-2030, alături de Strategia Națională de Incluziune a minorității Roma din România pentru perioada 2022-2027. Domeniul prioritar unde sunt făcute cele mai multe recomandări este educația, fiind de asemenea prezentat în conexiune cu alte domenii prioritare precum domeniul sănătății, locuirii sau a ocupării unui loc de muncă.

Astfel, acest capitol oferă soluții viabile și care pot fi dezvoltate și adaptate de către fiecare stat membru, care are o populație semnificativă de romi pe teritoriul acestora sau cu o istorie care se află în strânsă legătură cu dezvoltarea acestui popor (exemplul în acest sens este Germania, unde aceasta, chiar dacă are o populație extrem de mică de romi, a produs unele dintre cele mai bune exemple de bune practici și politici publice ca urmare a reconcilierii cu trecutul lor istoric, respectiv Holocaustul pentru evrei și romi)

De asemenea, în cadrul acestui subcapitol o să fie prezentate recomandări și direcții de cercetare viitoare care o să fie în mod special axate pe domeniul educațional și pe reprezentarea romilor în manualele și curricula școlară. România este unul dintre statele care au o responsabilitate atât istorică, cât și morală, pentru dezvoltarea de exemple de bune practici pe care alte state să le adapteze în funcție de situația romilor de pe teritoriul acestora. În acest sens, România trebuie să devină un stat pro-activ în formarea de politici publice care să se focuseze pe cerințele și nevoile romilor, pe promovarea stimei de sine și a unei educații cât mai incluzive.

În opinia mea, în urma studierii cadrelor oferite până în prezent și a politicilor publice, am observat că atunci când vine vorba despre măsuri pentru reducerea sărăciei, țările implicate în procesul de aderare și statele membre ar trebui să pună în aplicare măsuri direcționate către nevoile reale, precum și o mai bună utilizare a ajutoarelor sociale, cum ar fi sistemele de venit minim adecvate, prin automatizarea acestora, reducerea birocrăției, eliminarea condiționalităților și a sancțiunilor și combaterea discriminării și a stigmatizării împotriva romilor.

În plus, în vederea combaterii discriminării romilor, o măsură pe care o consider utilă este ca țările în procesul de aderare și statele membre ale Uniunii Europene ar trebui să ofere funcționarilor publici programe de training care fie focusate pe depistarea și eliminarea comportamentelor discriminatorii în ceea ce privește beneficiarii minoritari, în special pentru persoanele de etnie roma. Este necesar ca și discursul public care stigmatizează persoanele beneficiare de programe pentru ajutorare sau care se confruntă cu sărăcia să fie combătut prin o mai bună înțelegere a rolului și folosul acestora.

O altă măsură pe care o consider utilă este elaborarea de strategii care vizează în mod direct protecția, promovarea și dezvoltarea limbii romani prin activități de predare și publicare. Trebuie, de asemenea, luat în considerare utilizarea limbii române în documentele oficiale și în comunicările publice. În plus, trebuie adresate fenomenele anti-bullying și a prejudecăților împotriva romilor în rândul copiilor și în rândul cadrelor didactice în legislația, împreună cu metode pentru formarea incluzivă cadrelor didactice.

În plus, politicile publice direcționate către educația romilor trebuie să aibe la bază metode pentru sprijinirea îmbunătățirii educației multiculturale și inclusive prin abordarea prejudecăților elevilor și părinților față de romi și prin dezvoltarea de programe școlare care să includă materiale educaționale privind cultura, istoria, arta și limba romilor. În completarea celor prezentate anterior, sunt necesare politici și metode pentru ca să fie asigurată predarea limbii și istoriei romilor în școli, inclusiv despre sclavia și Holocaustul romilor. Această regândire a manualelor școlare și a materiale didactice trebuie să aibe în vedere sprijinul societății civile și a persoanelor academice roma.

Toate aceste direcții de cercetare și propuneri de politici publice, indiferent de ramura pe care se axează, trebuie urmate de o voință la nivel politic pentru a putea avea succes.

Cuvinte cheie: politici publice, romi, integrare, incluziune, Uniunea Europeană, România